

tedy przez te drogi / iedni go policzkowali / drudzy pieszcia w syte bili / y tak mocno y barzo / ze zdaleka było słychać takie jego bićia / iako to samego Pana Przenaswietla o sobie oznajmila Brygidie Świętej / y o sobie świadczy mówiąc / lubo nie widziałem bitacego / siłszałam tedyńac wyraźnie dźwiek uderzenia. Interim cunte Filio meo ad locum Passio-nis, alii percusserunt eum in Collo, alii faciem cæciderunt, & tam fortiter & valenter percussus est, vt licet ego non viderem percutientem, audiui tamen clare sonitum percussionis, Lib. I. Reuelat. Cap. 10. Albo iezęze dla tego wskatach go iego prowadzono / aby był znaczniejszy / y pokazali go ludziom w skatach iego miedzy lotrami / iż ten jest / ktory czynil sie Królem Jydowskim.

Ale rāczez o tym rozumieć mamy / ze sie to działo wsysko z sposażenia Hostiego / iako y to / iż nie lamano goleni iego na Krzyżu / iako Lotrom / ktory byl z nim ukrzyżowany / a to sie działo / aby sie Pisma Proroków Świętych o nim wypełnily.

O tym zas iż Chrystus Pan niosł Krzyż swoj na gore Golgaty / wyraźnie sie to pokazuje z Ewangelię Świętej / y to że Symona Cyrenejsa przymusiли do tego / żeby mu go pomagał dźwigać.

Jesliż też przy takiej processiē Chrystusa Pana trabilo / abo Podwojski obwoływał przyczyny takiej jego śmierci / o tem nie moż nic pewnego / z tad iednak dorozumiewać się nie kazał / iż gdy Pilat kazał na wieżach Krzyża Chrystusa Pana ten Tytuł Jesus Nazarenus Król Jydowski polożyć / iuś nie było potrzeba aby Podwojski obwoływał przyczyny śmierci jego / ani też żeby Tablice z innym napisem Debetum / oprocz tego Tytulu przed niem nie niesiono. O trabileniu saszych Jydow / iż onina ten czas trobili z piekielney stręgi radosci / iż oszczymali czego pragneli / latwo temu Kożdy może dąć wiere / gdyż ten Narod zwykli był często na Święta swoje / y za insza okazy / trobic dla czego też niektore Święta swoje trakti nazwiały ten Narod Bogu obrzydzoney.

R O Z D Z I A Ł X I .

Iakim sposobem Symon Cyreneus pomagał dźwigać Krzyża Chrystusowi Panu,

Wielom

Wielom podoba się ta opinia / iż Symon Cyreneus taki sposobem pomagał dźwigać Krzyża Chrystusowi Panu / iż oraz go niosł z Chrystusem Panem / trzymając zaledwie koniec Krzyża za Chrystusem Panem / a Chrystus Pan za drugi przedni. **Tey Sententiey** byl Cardinalis Baronius Tomo I. Annal. Anno Christi 34. Cogitur inquit & Symon Cyreneus altera ex parte Crucem post Iesum Portare. Gaietanus takiże in Cap. 23. Lucæ: Christus, inquit, ferebat Crucem in anteriori parte, Simon autem in posteriori, & ita ibat post Iesum. Takim sposobem y Malarze te historya zwykli malować.

Drudzy zas uważaiac słowa Ewangelistow Świętych. Matheus uſe Świętego Cap. 27. Exeuntes eutem inuenierunt hominem Cyreneum nomine Simonem, hunc angariauerunt vt tolleret Crucem eius. Márka Świętego Cap. 1. Et angariauerunt praetereuntem quempiam Simonem Cyreneum venientem de villa Patrem Alexandri & Ruffi, vt tolleret Crucem eius. y Lukasz S. Cap. 23. Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa, & imposuerunt illi Crucem portare post Iesum. Tedy z tych słów Ewangelie Świętej tego dochodzi / że Chrystus Pan sam tylko ieden niosł Krzyż swoj przez wsysko miasto Hierusalem / a potym wyszedł z nim z miasta napoda kuli Symona Cyrenejsa y przymusił go / aby Krzyż iego niosł / aż na miejsce kedy miał bydż Chrystus Pan ukrzyżowany.

Augustyn Święty Lib. 3. de Consensu Euangelistarum, takiego jest o tym rozumienia / co sie z tych jego słów pokazuje. Vnde intelligitur, inquit, quod ipse sibi portabat Crucem, cum exiret in locum memoratum. Simon autem ille angariatus est, de quo tres Euangeliæ commemorant, cui postea data est Crux portanda usq; ad locum.

A że Chrystus Pan przez wsysko miasto Hierosolimie sam niosł Krzyż / a potym wyszedł z miasta Symon Cyreneus niosł go na to miejsce kedy miał bydż ukrzyżowany: Consalus Duranthus wiele przyprowadzi zacnych Doktorow ktorysa tey sententiey / iako Augustinus świętego vt supra Athanazego Świętego Serm. de Pass. & Cruce Domini. Origenesa Tract. in Matth. 25. Świętego Hieronima.

¶

Euthimius

Euthimiusz; Bede/Theophilakta in Matth. 27 Leonida Serm.
g. de Pass. Dni. Lyranay Gloss. Luc 17. Ludolph. de Vita Chri-
sti parte 2. Cap. 62. y wiele innych z Teoterykow Theologow.

Obiedwie te opinie mają po sobie poważne Rationale / iednakże wobec
jeſt communior & conformior veritati, y względem taka znaczenia
Opców Świętych ma się naśladować. Która opinia potwierdza się
też z Reuelatley Brygitti Świętej Lib. 1. Cap. 10. Ktorey Panna
Przenasławięła tak o tym oznajmuje. Wložyli-mowl na Syna me-
go Krzyż aby go niosł / który gdy go poniosł trochę/ przypędził ię
den wziął go od niego / aby go dał ey dźwigal.

Coby tego była za przyczyną/ iż z Chrystusa Pana zbleto Krzyż/
a położono go na Symoną Cyreneuszą aby go poniosł na gore Kalis-
waryey. Teniektozy dalej przyczyny / iż Jezus widząc bardzo zwartego
nego Zbawiciela naszego / iż tak wiele krwi z Ciała jego gdy go
biczącano wylała / y zwątpieli aby Krzyż cieśli mogli zanieść na
same gore za Miasto/ z którym sie oni bardzo zwątpili / aby go tak
najpędzysz na Krzyżu przysiętym widzieli/ człowiek tego mocnego/
y niesprawowanego znalazły/ przymusieli go aby Krzyż jego niosł aż
na gore. Consaluuus Duranthus Biskup Heretranski te dalej przys-
awy. Si quis autem quærat, inquit, quapropter ad feren-
dam Saluatoris nostri Crucem fuerit ascitus Simon Cyreneus,
id factum esse Crediderim, quia nouerant Iudei, quod Redem-
ptor noster ob maximam debilitatem, quam ex ingenti effusi-
sanguinis copia contraxerat in flagellatione ad Columnam,
nequaquam tantam Ligni molem usque ad Crucifixionis lo-
cum portare potuisse. Lib. 4. Reuelat. Cap. 70.

Ale osobiście to się stało zwoley Bożej / względem tych takię
mniemice/ że wiara Święta/ y opowiadanie Ewangelię Świętej misio-
na się przeneść od Jezusa do Paganów/ Którym Krzyż niemaił bydł
z górszeniem y rostydem/ ale chwała wielka/ iako Leo Papież. Serm.
de Pass. Dni. mowi. Euntibus autem cum Iesu turbis, Simon
quidam Cyreneus inuentus est, in quem Lignum Suplicii
transfertur a Domino, vt tali facto præsignaretur Gentium
fides, quibus Crux Christi non confusio erat futura, sed gloria.

Rozdział

Jako Chrystus Pan był Krzyżowany / czyli na Krzyżu iż w przed
wystawionym / czyli na ziemi leżącym / tak iż potym go z Krzyżem
ku górze wystawiono: abowiem w Byzantian obudwu sposobow Krzy-
żowania sażywano. O pierwosnym w Pismie Świętym sa tego przys-
kłady / Amor obec Mardoniusa zamiesić na Subienicy/ abo raczej
na Krzyżu (gdyż według 7o Interpret. One słowa Asuerusa w Pis-
mie Świętym. Appendite eum in eo, id est, in patibulo, mają sie
rozumieć y czytać, Crucifigatur in eo) Który iż był w przed wy-
stawionym iem u biejo wysoki. Hester. 7. Także Lib. 1. Esdræ. Jeſt
Decret Zbawiciela Persich/ Chrystusa y Doryusa/ aby ten Któryby sie
śmiał sprzeciwiać restauratley Kościola Hierozolimskiego/ aby wzios-
wby Drzewo z domu takiego/ Krzyż sniego iemu wystawiono/ y na
nim go przybito. Homo qui hanc mutauerit iussionem, tolletur
Lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo.

Wtory iednak sposob Krzyżowania był zwyczajniejszy/ gdyż był
sposobniejszy y predzy. O Świętym Ptoniuše Włeczniku którego
tym sposobem Krzyżowano/ pisz Surius in vita ipsius Tomo
iż kiedy go iż miano do Krzyża przybić / sam dobrowolnie zdał
z siebie odalenie / y wezwany by z Niebu/ y Bogu dzieki czyniąc/ na
Krzyżu sie na ziemi położonym rościognal / y żołnierzom rece y nos-
gi pedałal / aby one do Krzyża przybił; Ktorego gdy przybito do
Krzyża/ dopiero go poſławiono z Krzyżem ku górze.

O Krzyżowaniu Chrystusa Pana lubo niektozy sa tez opinie/
iż na Krzyżu na ziemi leżącym był Krzyżowany/ Ktorey sententiae sie
slużyć widzą one słowa Augustyna swistego/ Filius Dei se permi-
lit in Crucem levari. Jednak bierzcie sie podoba wielom Opców
Świętych ta sententia/ iż był Krzyżowany/ na Krzyżu w przedku go-
rzej poſławionym. A to pokazuje sie z Reuelatley Brygitti świętej/
Ktorey Panna Przenasławięła o tym tak oznajmuje: Erat autem

D 2

Crux

Crux fixa, & brachia eius eleuata; oīnāymuiac iē teś y to/ itē oīrutnie z Synem iē Mordercy poſtepovali/ gđy go Uczyżowali do Etorey tak mowi. Gdym tedy przybla z nim nā mlejſce Meti/ wſy- ſkie Instrumenta widziałam tam nāgotowne nā śnięc tego. A Syn moy iako sie vrodził nagi/ tedy ieden przynioſt mu przedo zā- ſione/ ktora on zradosćia wielka wſial/ y okiel wſtydliwczlonki ſwoje.

Potym porwali go oīrutni Mordercy y rościagneli go nā Krzy- ſu. Nāprzod prawa reke iego przybiły do Krzyża/ w ktorym dla gwozdzi iuż były džiury przewierciane/ y reke iego z teſt ſtrony prze- džiurawili/ z Etorey kośc nāmoczniejszą byla. Potym taraż ciagnąć powrozem druga reke iego do Drzewa one takim sposobem przys- bili. Potym prawa noge Ukrzyżowali/ a nā niey lewa dwiema gwo- zdziami/ tak że wſytkie żyły wyćiagnione w nich rwać się muſialy. Cum venissem inquit cum eo ad locum passionis, omnia in- ſtrumenta vidi ibi præparata ad mortem suam. Et ipſe Filius meus veniens ibi, exuit ſe personaliter vestibus suis, mini- ſtris inter ſe dicentibus. Haec veſtimenta noſtra ſunt, nec ea rehabebit, qui ad damnatus eſt ad mortem, ſtante autem filio meo ſicut natus erat nudo corpore, vnuſ tunc accurrens, appor- tauit ſibi velamen, quo ipſe exultans intimē, velabat verenda ſua. Poſter rapuerunt eum ſæui tortores & extenderunt in Cruce. Primo dexteram manum eius affigentes ſtipiti, qui pro clauis perforatus erat. Et manum ipsam in ea parte perfo- rabant, qua os solidius erat. Inde trahentes cum fune aliam manum eius, ad ſtipitem eam ſimili modo affixerunt. Deinde dextrum pedem Cruciferunt, & ſuper hunc ſenistrum duobus clauiſ, ita ut omnes nerui, & vene extenderentur & rumpe- rentur. Lib. 1. Reuelat: Cap. 10.

Unizy w tymże Moždžiale sposob iego Ukrzyżowania oīnāymule: Manus & pedes eius rigidissimē erant extenti, & iuxta formam Crucis, Cruci attracti & conformati. Rece y nogi iego mowi bárzo y ſtogo były rościagnione wedlug figury Krzyża/ do Krzyża przyciagniane/y Krzyżowi przysposobione.

Znowu

Znowu leſſe y w kſtegach. 4. Cap. 70: to ony przypomina/ y wyróżniey deklaruie. Perueno igitur ad locum, inquit, Crucifi- xionis, & ecce maleus & quatuor clavi acuti in promptu ſunt. & mox iuſſus veſtes deponit, paruumq; liateum verendis pra- texit. quod ipſe quaſi cofolatus adiuuit ad ligandum. Erat autem Crux fixa, & brachia eius eleuata, ita ut nodus Crucis inter ſcapulas eſſet, nec ullum capiti reclinatorium Crux pra- bebat, & tabula tituli, vtriq; brachio ſuper caput eminenti a ſ- fixa erat. Ad Crucem igitur uiffus dorsum vertit. Et manum poſtulatus primo dextera n extendit. Et inde alia manus ad re- liquum cornu non attingens, diſtenditur. Et pedes ſimiliter ad foramina ſua diſtunduntur, cancellatiq; & quaſi infra atibiis diſtincti, duobus clauiſ ad Crucis ſtipitem per ſolidum os ſi- cut & manus erant, configuntur.

Š kſtoſy ſlow dosyć iawnie počaſuie ſie iako Chryſtus Pan byl wyćiagniony na Krzyżu / že Drzewo poprzeczone Krzyża bylo mie- dzy plecami & Głową iego byla iefcze nad Krzyżem / gdyż Drzewo Krzyża nad poprzecznemi niezbywalo/ aby ſie wſpeliſlo co ſam oſo- bie powiedział w Matheuſa S. Cap. 8. Liſti mała lámy/ y ptakſowie gniazda/ a Syn człowiekſy niema/ kiedyby ſkonił głowe ſwoje. Ŝ kſtorego obiawienia y to upatruię wiele rzeſ godna y potrzbna do wiadomości Koſdemu/ iż Chryſtus Pan byl tak bárzo rościagniony na Krzyżu/ że rece iego powrozem do džiur Etorei už bylo dla gwo- zdzi wywierciano/ mocno przyciagano/ że ſtawy y żyły członkow irge- rwać ſie muſialy: za czym reka iego lewa dobrze wyćiagniana/ proſte byla na południe / a druga prawa na pulnocy/ iako Germánuſ ſwie- ty Patriarcha Konſtantynopolſki o tym ſwiadczy: Chryſtus, in- quid, Cruci affixus, ad Occidentem erat intuens, eius veneran- darum manuum altera in Meridiem, altera in ſeptemtrionem erat extensa.

A przeto dobrey godni nā gany činiſe doſkonali Maláze/ ktorzy wedlug ſwojej fantazyi Chryſtusa Pana Ukrzyżowanego maliuſia/re- ce małeckie iego przybitę bliſko głowy ſu niebu wyćiagniane/ ktorzy ad formam Crucis mięły bydž na południe y nā pulnocy roſpiete.

Who soble za stukę nieaka y concept Malarski mala; znosząc abo psuiac w Ukrzyżowaniu Chrystusa Pana figure, y Tatemnice Krzyża Świętego.

Rzeczesz iż ciezar Ciała jego tym sposobem bywa wyrośany. Sluszny prostaku; gdybyś przy lamy rogach Krzyża rece jego Przenas świętsze malował przybite y upatrował wielkość Krzyża jego / iż to byl wielki / którego w poprzek było na osm stop metrów / iż to sie żen takiego pokazował / tedy sam bys sie osadził / iż to w tym bliskoż bärzo / gdyb pietwex rece przybito dobrze wyciągnięte na Krzyżu powrózem / także z stanu swego wystąpiły / iż bys sie ich rwać musiały / a potym dopiero nogi jego przybito / zaczym rece / prawie wsysię tek ciezar Ciała jego trzymały z podporą gwoździ / którego nogi były przybite ad formam Crucis, według Reuelatley Brigicie świętej / że ledwie co za ciezaarem Ciała od Krzyża rece wstopiły / bedoc dobrze luž wyciągnone.

Ale odpowie kto / iż Pictoribus & Poëtis omnia licent. Niechay tak bedzie / że sie im wbytko godzi / to jest / in naturalibus concepty wymysać / wolno Malarzowi Sowe żogenem paniem wymalować / y Poetowi Syreny zmęcone na morzu opisować : ale tatemnice Miary świętey specić / de prauando misteria fidei, quo ad suum conceptum, bärzo sie niegodzi / & si talis in hoc fuerit pertinax. saperet Haresim.

Skorejby strony Miasta Chrystus Pan byl Ukrzyżowany per wna to jest z Doktorow Świętych / iż przed Miastem Hieruzalem w zgladem naszych kraju zachodnich / także twarz jego przenas świętsza byla od wrocona ob Miasta / a obrocona na zachod Stolicę Eu Rzymowu / Rece mając rościagnione na południe y na północ / iż to sie wyżej o tym w spomnielo ex Authoritate S. Germani Patriar: Constantinopol: Ktorym od wrocentem twarzy swej od Hieruzalem / Chrystus Pan iż to by dawał znac / iż od wrocenty sie od źydow / ktorym Stolica byla w Jezualem / obrócił sie złasta swata Elarodem Paganistom. Co y Apostolowie świeci potym uczynili / gdy źydzi pogardzili Ewangelia Święta / obrócił sie zopowiadaniem onej do Pogan / iż to reprobuje źydem Paweł świes tym mowiąc

ty mowiąc do nich. Ecce conuertimur ad gentes, quoniam inde dignos vos iudicantis vita æternæ Actor. 13.

Uże Chrystus Pan byl gwozdiami żelaznymi do Krzyża przybiti / a niepowrotami przypriozany / dosyć iż wno jest z Ewangelię S. A przede znadownali się nie ktorsz Heretycy / ktorsz o tym wotpili / wiedząc że tei byl y tem zwyciąz na Krzyż poteponych powrożami przypiejwac do Krzyża. Isto w Adalay Regas Starostę Ukrzyżowanai Andrzejā S. Apostola aby dlużey mogł żyć w bolesciach na Krzyżu. O tym bledzie w spomina Pratculus in Cathal: Heteriticorum. Ale to nie nowina Heretykom oczynistej prawidzie sie sprzeciwiać. Wlatego tei czasem takie iż obledy raczej mao sie kontemnować / niżeli sie żnimi z strony ich w kontroversia w dawać / według onej Gententyey Caletana Kardynala Ord: Præd: Quo liber proferente contrario , sollicitum esse , stultum est.

O Lotrach także ktoryh oraz Chrystusem Pánem Ukrzyżowanym / nitemiż żadney wotpłiwosci / że ich także gwozdiami żelaznymi do Krzyża przybito / iżto sie to położnie z Dycow Świętych. August. S. serm. 130. O dobrym Lotrze mowi. In se ipso erat clavis confixus, & non saucium in tellestum, neq; confixum sensum habebat. Grzegorz także Święty onim toż mowi. In Cruce clavis manus pedesq; eius ligauerunt, nihil in eo à pennis liberum, nisi os & lingua remanserant. Lib. 18. Moral. Cap. 25.

ROZDZIAŁ XIII.

Co zac było to miejsce na którym Chrystus Pan był Ukrzyżowany.

Omiejscenā ktem Chrystus Pan byl Ukrzyżowany / byla to lebna Gora przed Hieruzalem / ktoru sie nazywa po Žydowstwu Golgota / a z Lacińskiego Kalwarię / to jest / miejście na ktem zlozynco w trasceno / ktoru bylo na ten czas za miastem Hieruzalem / przy ktorym tam byl mieiaki ogród.

Wedlug Drzezonow Świętych / to miejście jest środek wbytkiego Świata

Pierwszy Księgi, Pierwsza Część

światu. Co się potażuley; Psalmu 73. Kedy Prorok święty mówi/ Deus autem Rex noster, ante secula operatus est salutem in medio terræ. O czym Cyryllus święty to mówi. Cath. 13. Medium terræ est hic Golgotas. Non mens eit hic sermo, Propheta dicit. Operatus eit salutem in medio terræ Etore miejsce Terulianus Lib. 2. contra Martionem. Trotko temi wierszami opisał.

Golgotha locus eft capit is, Caluaria quondam,

Lingua paterna prior sic illum nomine dixit,

Hic medium terræ est, hic eft victoria Signum.

Dla tegoż Hieronim święty nazyna bydż umbilicum terræ, in Ezech: Cap. 5. Co niektórz tak explikujo: nie żeby Hieronim święty rozumiał bydż środkiem świata według Matematyczney nauki, ale raczej ma sie to rozumieć moraliter, to jest, według opiniej ludzkich/ iż Hieruzalem kedy Chrystus Pan cierpią / tak jest w pośrodku wszytskich Narodów/ iż od wschodu stonica ma Azijo. Od południa Afryke y Libya/ od zachodu Europa/ od północy ma Scythę y Armenia: y tak bedąc w pośrodku Narodów/ jest iakoby w pośrodku świata.

Jednak gdy bedziem upatrować nietylko to/ ale też positionem illius respectu poli, kedy musi kozdy przypnac/ że nie tylko moraliter ale też według Matematyczney nauki jest pośrodkiem świata/ gdyż w Jerozalem zawsze jest dwanaście godzin dnia/ także dwanaście godzin nocy po wszytkie czasy Roku/ iako sam Chrystus Pan daie o tym znac w onych słowach swoich. Ioan. 11. Non ne duodecim sunt horæ dici. Tazie ex Act. Apost. Cap. 2. Kedy si wspomina/ iż Duch święty z Ropis na Apostoli oczecley godzinie nadziei/ to jest/ na trzy godziny przed południem: Co sie nigdyż lekka światło nie znáduje/ iub Polo Arctico: ale na infycti miaszcob raz wiele drugie raz mnóstwy dżien/ także noc zwykła bywać niecożownym sposobem.

Na tym miejscu według opiniej Doktorow Świętych Adam pierwsi Rodzice Narodu wselskiego jest pogrzebiony/ y tam przedtem mieścił. O czym Hieronim święty w liście który imieniem Paula Ezymianski/ y Eustochiuſa pisal do Marcelli/ to mówi: In hac

Vrbe,

O Skarbie nigdy nie przebrany.

Vrbe, in hoc tunc loco & habitaſſe dicitur & mortuus eſt Adam, vnde & locus in quo Crucifixus eſt Dominus noster, Caluaria appellatur, ſeſlicet, quod ibi ſit antiqui hominis Caluaria condita, vt ſecundi Adam, id eſt, Christi ſanguis de Cruce ſtillans, primi Adam, & iacentis Protoplaſti, peccata dilueret, teſte opinieſa S. Athanasius Serm. de Cruce. S. Augustinus Serm. 71. de Temp. S. Ambroſius Lib. 5. Epift. 19. S. Cyprianus. Epiphanius Hær 46. Origenes traſt. 35. contra Marc. Co y Tertullianus wyraſil w tych wierszach swoich/ Gora Kalwaryę opisując.

Os magnum hic veteres nostri docuere repertum; Hic hominem primum fuſcepimus eſſe ſepultum. Hic patitur Christus, pio ſanguine terra madeficit, Pulus Adæ, vt poſſit veteris cum ſanguine Christi Commixtus ſtillantis aquæ virtute lauari.

Aże in Lib. Iozue 14. czytamy iż Adam jest pogrzebiony wedle Hebron & Arbe, Etore Hebron przed tym zwano Cariath & Arbe. To piſmo nie ma sie rozumieć o Adámie pierwšym Rodzicu Narodu ludzkiego/ ale o tym który był pierwšym Rodzicem Gigantow Etoremu bylo imię także Adam/ dla którego w piśmie nazyna się Adam Maximus. Co sie pokaże ex Lib. 5. Antiquit: Ioseph. & Baronio in Anno Christi. 34.

Wiele też jest Oyców Świętych ktorzy piſzą iż na tezje gorę Kalwaryę Kazal był Bog Abrahamowi Syna swego Izacka ſobie ofiarować. Co tez S. Augustyn Serm. 71. de Temp. y Hieronim Święty potwierdza.

ROZDZIAŁ XIV.

Iako wiele gwózdzi Chrystusa Pana do Krzyża przybito.

Alphonſus Plateol. Archiep. Bonon. Lib. de ſtigmat. S. Sindon impressis Cap. 6. Num. 8. piſe iż przed tym zloczyncoſtym; czterema gwózdziami do Krzyża przybijano/ czwartym y osiemiu gwózdziu

34 Pierwszy Kliegi, Pierwsza część
gwoździ/ Bojda reke/ y kiedy noge z osobna dwiema z gwoździami/ taka
Plautus o tym wspomina in Mostellaria Act. 2. osobliwie. Maczen-
nikow Świętych często Tyrannowie wielu gwoździ przybijali.. O
Świętym Agricoli który wielu gwoździ był przybitý na Krzyżu/ tak
jest napisano in Martyrologio Romano. Agricolam vero pluri-
mis clavis Crucis affigentes interemerunt. Sub die 4. Nouemb.
Czegoysam S. Ambrozy daie taki świadectwo. Nos legimus Mar-
tyris clavos, & multos quidem, & plura fuerunt vulnera quam
Membra.

Grzegorz Święty Nazianzenus tebył opinie/ iż Chrystus Pan
tylko trzemá gwoździami do Krzyża był przybitý. W czym go święty
Bonawentura nisł aduiac in suis Meditationibus tak też o tym na-
pisal. Illi tres clavi sustinent totius corporis pondus. Insi zas
Ojcowie Święci trzymali te sporne/ iż nie trzemá/ ale czteroma
gwoździami Chrystus Pan był do Krzyża przybitý/ to jest/ iż tak dwiema
gwoździami rece jego przeświecze były przybite/ tak też y nogi/ dwie
má gwoździami. Grzegorz Święty Turonensis tego dowodzi de
Gloria Martyrum Lib. 2. Cap. 6. iż dwie noge gwoździa ni rece przy-
bito/ y nogi także dwiema. Teżże jest Sententie Papiež Innocentii
III. in Serm. de uno Martyre, y inßich wiele Doktorow/ ktorzy
mniāmū Consaluuus Duranthus Lib. 1. in Reuelat. S. Brigitte
Cap. 10.

Gulielmus Lundanus Episcopus in sua Panuplia, o tym
sak mowi. Christum Dominum vna nostri causa Crucifixum, non
tribus fuisse clavis fixum, vthodie habent vulgo imagines, sed
quatuor verius crediderim, non ex vetustissimis tantum Loua-
nii, Parisiis, & per Germaniam Imaginibus, sed tabellis etiam
vetustissimis in Gracia prideam fabre factis.

Toż sie też potwierdza z Reuelat. S. vietę Brigitte ktorą
o tym miałatko obiawienie od Panny Przenaświetzej/ iż gdy przy-
bitoiego rece/ pątym/ mąwi/ noge prawa/ a na niej lewa dwiema i
gwoździami Lib. 1. Cap. 10. Kedy te sa nowa Deinde dextrum
pedem crucifixerunt, & super hunc sinistram duobus clavis.
Iz drugim takiem miejsci Lib. 4. Cap. 70. Taka jest kliegi Reuelatia.

Et pedes

O Skarbie nigdy nie przebranym.

Et pedes similiter ad foramina sua extenduntur; cancellatiq; &
quasi infra tibiis distincti, duobus clavis ad Crucis stipitem per
solidum os, sicut & manus erant, configuntur. Dla czego bledza
Grekokwie y ich malarze/ ktorzy nogi obiedwie wedle siebie położone/
cożnemi gwoździami przybite maluta/ a nie jedna na drugity przybite
jednym gwoździem/ abo rącey dwiema.

Aże nogi jego Przenaświetże nie miały innych podpory/ a ktorzy
by się wspierał wylek ciezar ciała lego oproc gwoździ/ tedy o tym w
tejże Rölede wspomina się in Reuel. extra vagant. Cap. 51.

Pedes deorsum tracti & duobus clavis perfossi non habe-
bant aliud fustentaculum nisi clavos: był abowiem ten zwyczay/
że czasem pod nogi pokläданo tabliczki na ktorey sie wspierały: ktorę
zwaną tabulam suppedaneam, o ktorę pisze Gregor. Turon. de
gloria Martyr. Cap. 6. Strony tego co Panna Naszwietła Brygicie
świętę oznać mila/ iż pierwney noge prawo Ukrzyżowano/ a potym le-
wa na niej dwiema gwoździami/ wielka jest trudność do zrozumienia
tego/ gdyby abowiem tak było/ tedy nie dwiema/ ale trzema gwoź-
dziami były by nogi przybite/ y resztkich gwoździ było by iuz piec/ &
nie cztery; rozmaitie to tedy explikuia Doktorowie nie ktorzy Kościola
świętego/ ktorzy opinie przywoźli Consaluuus Duranthus Lib:
Reuel 4. Cap. 10. Aże mi się zdarzyło widzieć podobieństwo tego
prawdziwe/ tedy ta tak o tym rozumiem/ iż noge prawa naprzod Ukrzy-
żowano takim sposobem/ że na to miejsci gdzie ja przybić miało/
wprzod powrozem one przyciagniono do dżurę w Krzyżu uczynionej/
a potym lewa na niej położono/ y tak oraz obiedwie nodze jednym
gwoździem przybito/ a potym lewo łączę z nowu drugiem dla mocno-
ści gwoździem czwartym. Rozumiem za tym/ że dwie ranie Chrystus
Pan miał w lewej nodze/ a w prawej tylko jedne ranę/ według Kie-
selat. S. vietę Brigitte.

Z tych gwoździ ktorymi Chrystus Pan był przybitý na Krzyżu/
Conscienti. Wielkiejnego części sobie przysposobil do wrodzidla Kościa
stiego/ a drugiego do przybitice swę/ ktorzy żałowały gdy się miał z nimi
przyjacielem potykać/ o czym S. Theodoreus Eccles. Histor. Lib:
1. Cap. 18. tak wspomina. Itaq; Imperatoris mater cum id im-

Pierwszy Księgi, Pierwsza Część

Optatis habuit, ad hunc modum didicisset clauorum partem in Imperatoris galeam artificiosē includendā curauit, quo capiti filii consuleret, & hostium tella depellerentur. Partem equi illius freno admisicut, quo tunc Imperatorem tutum ac secundum reddebat, tum veterem Prophetiam explere posset. Nam olim prædixerat Zacharias Propheta Cap. 14. In die illa erit, quod super frænum equi est, sanctum Domino. **S.** Grzegorz także Turunensis de Gloria Mart: Lib. 1. Cap. 6. taki mówi. Speciosi autem omniq; Metallo nobiliores Dominicæ Crucis clavi, qui beata membrata tenuerunt, ab Helena Regina post ipsius Sanctæ Crucis Inventionem reperti sunt. Et de duobus quidem frænum Imperatoris muniuit, quo facilius si aduersæ gentes restituerent Principi, hac virtute fugarentur.

Z tyd gwozdzi w Mediolanie sie ieden znadyduie / o ktorym Iacobus Philippus Bergom. in supplemento Chronic Lib. 9. Helena, inquit, itaq; ibidem, id est, in Hierusalem ædificato templo, inde Constantinopolim ad Filium abiit, & clavis quibus CHRISTI corpus conclauatum fuerat, secum detulit, quorum unum Constantinus ipse in frænum equi transtulit, quo in prælio tandemmodo vtebatur. Quod modo in Mediolanensi Domicilio, maximo in pretio habetur. Pokazuiateż w Krakowie częć nie ma le gwozdzia Chrystusa Pana / w Kościele świętego Stanisława na Zamku.

ROZDZIAŁ XV.

Co to byli za żołnierze którzy Chrystusa Pana Krzyżowali?

Pokazuje się to z Ewangelię Świetej / iż ci ktorzy Chrystusa Pana Krzyżowali / byli żołnierze Pilatowi Poganie / iako sam Pilat był Poganin / z ktorego roszczenia iego ci żołnierze to czynili / bedac Pilat do tego przymusony od Żydów / żeby go Dekretował na taką śmierć Krzyżowa / iako się to poznawa z onych słów jego / kiedy żydzi niego następowali aby inaczej nie czynil / woldiac

Weszyus/

O Skirbie nigdy nie przebranyt:

Weszyus/ Weszyus/ grozac mu iestliby tego nie uczynil / niełaska Czesarska. Kiedy zasiadł na Dekret rece sobie wmywał moriąc do Žydów: Niewinny iestem ja Króle tego sprawiedliwego / wy bedziecie Króle iego winnemi. Matth 27. Tak od trojakię kondycyę ludzi Christus Pan byl weszyzowany. Od żołnierzow/ktozy Dekret Pilastow erequowali. od Pilata/ktozy go zbołazni na taką śmierć Dekretos wal. Od Žydow/ktozy ze złoczy i wielkiej nienawiści przeciwkoiemus na taką śmierćiego okrutna Krzyżowa/goraco instigowali.

Jesliż tedy ci żołnierze ktorzy Chrystusa Pana biczowali y Krzyżowali / byli właśnie Patowie abo nie / ktem sie kozdy podciwy brzydzi / ktem Rytmianie nigdy nie dopuszczali mleßania w Mieście / ale za murami daleko od ludzi ; y wolalby byl drugi tysiąc razy śmierć podiac lubo naostrutniejsa/nizeliby kiedy onemu przyslo z takiem sie dacie / abo konversatio mieć taką z nim : M. Tullius Cic. pro Rabir. o Gracchusle to mówi. Moreretur inquit prius acerbissima morte milles , quam in eius concione carnifex consisteret , quem non modo foro , sed etiam c elo hoc , ac spiritu , censoriat leges Urbis domicilio carere voluerunt , y takich żowa pospolite Carnifices , ktorzy orzad iest meczy i tracię złoczynow lubo naostrutniejsi mleßami. Z ktoriy Rymski y pokazuje sie to / że tamte żołnierze Pilatowi ktorzy Chrystusa Pana Krzyżowali / nie byli wolni śniek itani takimi / ktem sie ludzie swyli brzydlic / ale byli prawdziwie żołnierzami.

Był ten zwyczaj w Rytmianie iako świadectwo Tertullianus Cap. 9: de Corona Milit. iż to byla powinnosc żołnierzow / imać złoczynow / do wiezienia ich wsadzać / y onych meczy / Krzyżowac. A nie tylko to żołnierzom prostym takim wiezad zlecano / ale też czasem y personom zacnym / iako to Trybunom y Centurionom / wedlug moley Cesarskiej : y musieli sie podejmowac takiego orzedu / iako otym daje świadectwo Iosephus Lib. 19. Antiqu. Cap. 1. Caius Imperator. zagniewany bedac na Quintilio / roszczal ja Chereazovi Trybuno vi dobrze meczyca O co sie wiec fraktoval ten Chereaz / y roszczal na Cesara przed Clemensem y Papiniussem Rotmistrzem / iż on ludziom Rycerzim zlecal takie orzad ktorow. Noltra opera, inquit, & industria, alii necati sunt,

38 Pierwsze Księgi, Pierwsza Część
ali tormentis lacerati. Sed hec sunt nostræ militiæ munia? Clamitatum causa, vulgi sermonibus in Caum refertur; sed si rei disquiratur veritas, ego mi Clemens, & hic Papinius, horum malorum sumus, qui mandata eius exequimur; per tam fæda ministeria, facti sumus ex militibus satellites, ac carnifices, non pro libertate Romanorum, aut imperio gestantes armam, sed pro eius incolumente qui eorum tam animos quam corpora in seruitutem redigit, contaminantesq; nos quoq; crurore cæorum, & atrocissimis quæstionibus, donec ipsius iussu ab aliis parimodo tractabimur.

A przeto Ewangelia Święta tych ktorzy biezwali y Krzyżowali Chrystusa Pana nie nazywa ich Katami Carnifices, ale żołnierzami. Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & conuocant totam cohortem & induunt eum Purpura, & impununt ei plententes spineam Coronam &c. & postquam illuserunt ei, edificant illum ut crucifigerent eum. Marci 15. A gdy go Ukrzyżowali i puścili Łosy o batyiego ktemu by sie doftali. Milites ergo cum crucifixissent eum acceperunt Vestimenta cius. &c Ioan. 19.

ROZDZIAŁ XVI.

O Przebićiu Włocznia Boku Pańskiego na Krzyżu.

Sam tylko Jan Święty z Ewangelistow o tym wspomina ktorzy na stopa trzyl, iż kiedy iuż Chrystus Pan Bogu Oycu Ducha śrego na Krzyżu oddał, a Lotrem ktorzych oraz z Chrystusem Panem Ukrzyżowanego, golenie łomali żołnierze, aby przedzej umrzeć mogli, po tym do Chrystusa Pana przystapili, ale widząc że iuż był umarły, nie łomali jego goleni, ale jeden żołnierz Włocznia swoje otworzył Bok iego, iż zas z niego wyślą krew y wodę. Ad Iesum autem cum venissent ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus Militum latus cius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua, Ioannis 19.

Pytala się niektorszy ktorzy to Bok byl Chrystusowi Paru przeklos ty/ gdyż

O Skarbie nigdy nie przebranym.

ty/ gdsz wiele o tym m trzym sia/ iż ten żołnierz tak serce Paniie ogrodził jego wóz przebil / co sie położnie y z Reuelatley Brygitti Świętej. Ale w boku lewym kogożego człowieka serce ma swoje residentia / tedy widzi sie/ iż bok Lewy tego był przebity: A to sie potwierdza z Augustynus Świętego ktorzy woziatac zacność Kościoła świętego. mówią iż iżko Evi wsieta jest z boku Adama / tak tez y Kościol święty stał sie Oblubienica Chrystus i Pana za otworzeniem Boku jego. in Psal. 126. Cum dormiret inquit; Adam costa illi detracta est, & Eua facta est. Sic & Dominus cum dormiret in Cruce, latus eius Lancea percussum est, & Sacra menta profluxerunt, vnde facta est Ecclesia, Ecclesia enim coniuncta Domini facta est de latere, quomodo Eua illi facta est de latere, sed quomodo illa non facta, nisi de lateremorientis. idem in Ioan. 19.

Skory h stow Augustyna świętego/ tego niektórych dochodza iż iżko z lewego boku Adama Lewa wsieta/ jest Matki wskytiego stow oszczenia ludzkiego / tak y Kościol święty Chrystusow powstał z Boku lewego Chrystusa Pana.

Jednak nie ta jest intentia tego Doktorā S. aby z tad dorodzić chcieli/ iż Chrystusowi Panu Bok lewy był przebity/ abo Kościol święty z niego powstał. Ale to tylko przez te figure Adama spiaciego chcieli pokazac/ iż gdy Adam zasnął / z boku iego Bog Boże roślany / z niej vformowałemu oblubienice. Także gdy Chrystus Pan przes śmierć zasnął na Krzyżu/ z Boku swego vformował sobie Oblubienice Kościol święty: tego nie wspominając Augustin święty/ iżliż z Boku prawnego abo lewego.

Wiele jest Dybow Świętych ktorzy tey sa opiniey/ iż Chrystusowi Panu/ nie lewy Bok/ ale prawy po śmierci iego na Krzyżu jest przebođony wlocznia : a zatem y Kościol święty z stal sie Oblubienica Chrystusowa z Boku iego prawnego/ z ktemu y Sacra menta święte wyplynely.

Co teś Bernard święty naznawa Scrm. de Paſt. Dñi. gdy sobie wziął to obficie ſzodzi Krwie y wody/ które z Boku Chrystusa Pana na Krzyżu wyplynelo/mówi do źbawiciela swego : Vulneret, inquit, eor meum

cor meum viuus & efficax Sermo tuus Domine, penetrabilior
omni lancea acutissima, pertingens usq; ad diuisionem animæ
meæ, & producens in eam tanquam de dextro latere meo, vice
Sanguinis & aquæ, amorem tuum &c.

Nā drugim mieyscu to potwierdza Serm. 7. super Psal. Qui habitat: Dexiram inquit, sibi propter me passus est latus per fodi: quod videlicet, non nisi dextra mihi propinare vellet, & quod non nisi in dextra locum parauit refugii.

Potwierdza sie to iescze yz Renelaticey Brygitti Swistey/ Lib.
7. Cap. 15. Kedy o tym tak sie znayduie. Stantibus turbis in circui-
tu , venit vnus accurrens , & infixit lanceam in eius latere dex-
tro, tam vehementer & validè, quod quasi per aliam partem cor-
poris lancea voluit pertransire. Quod cum extraheretur lancea
de corpore, statim abundant exibat de vulnere illo cum impe-
tu quasi quidam fluuius sanguinis, ferrum verò lanceæ , & ali-
qua pars haftæ, rubicunda exibat de corpore, & tincta sanguine.

X na drugim miejscu taka jest Rewelacja Lib. 2. Cap. 21. W sercu była rana taka okrutna y niemilosierarna/ że ten przebijający nie zatrzymał się/ dż wloznia okocć sie oparła/ y na polu serce rozdrocilo.

Położuie się tu doryny konterfakt / y tey rany w Bozu prawym
Chrystusa Pana / na tym Przeszczieradle / w którym było wrinione Ciało
Iego Przenaswietłe w Grobie pochowane / które gdy po zmarci
zwychwstaniu lego tam naleziono / obaczono a ono cudownym sposobem
Ciało Chrystusa Pana ze wszystkimi ranami było na nim wykonanym
perfekcyjne / miedzy którymi y rana od wloczni na prawym boku jest
wyrożona. To Przeszczieradło znajduje się w Kościele Kołozeskim
Sabaudiae.

Ten żołnierz Centuria według wielu opinii, który zbewidzieniem
w nocy zemna Boże wloczę przebił / runiezył potym sam w Chrystusa
Pana / y dla niego śmierć podiał Męczennika / którego zwano Longi-
nus, Święto jego Grekowie odprawiają 16. Octobr. a w Rzymskim
Kalendarzu bywa jego commemorationis 15. Martii.

Jest pewność o tym Longusie Centuryonie iako byś
przed tym ślepym na jedno oko / a gdy Chrystusowi Panu Bok przes-
bil wlocznia

bil wloczęnia kropla Krwi z Wołu i cyo na oczy mu padała / zatem
zaraż przejeździął y na ten czas za tym Cudem uwierzył w Chrystusa
Pana / mowiąc one słowa / prawdziwie ten był Synem Bożym. Te
powieść Gretserus Lib. 1. De Cruce Cap. 34 Rozumie bydż zarażec
nieprawdziwo / dowodząc tego ze ten Centurio nie był ślepym / y pos-
łazuje przytym / zkad ten blad wziął swój początek / to jest / nie zrozum-
ienia jednej historiey / o tym Longiusie.

ROZDZIAŁ XVII

Jako się ta Włocnia S. od Cesarza Tureckiego dostała do Rzymu.

Krótko tego Historio wspomina Bosius Lib. i. de Cruce Cap. 7. i lata Pompeja wieǳał do Rzymu ten Posel Turecki, który Pasieżowi od Cesarza Tureckiego, którego zwano Haidzes / przyniósł Włocznia Longina drogo oprawno, która był Zwierzycielowi naszemu Bożemu na Krzyżu przebitý. Niako był przyjęty od Papieża / y wifyskiego Duchownieństwa z Processia / od Kościoła Panny Przenajświętszej nazywanego / De Populo. aż do świętego Piotra. Ktora Historio taki reserue.

Vltima Maii in die Ascensionis Dñi. Anno 1492. Intravit in Vrbem Orator Magni Turci, qui dñauit Pontifici Lan-
ceam, vel ferrum Lanceæ Longini, cum quo latus Domini no-
strí Iesu Christi fodit in Cruce: & fuit receptum à Pontifice,
& toto Clero processionaliter ab Ecclesia S. Mariæ de Populo,
vsq; ad S. Petrum. Et erat inclusum dictum ferrum, in quodam
tabernaculo pulcherrimo Crystallino, cum pede & aliis orna-
mentis puri auri &c.

Daley wspania / iako koniec / abo ostrze tego żelaza / wlochi
Lengina / doftale się Zrolowi hrab ciemni od tegoż Cesarza Cures
ctego / częst tey wloczni naprzecznicy / iż koncem abo samym grotom
było serce Panistie zranione. Consal. Lib. 1. Cap. 17. ex antiquis
Diaris Lælii Petronii.

¶ przeniesieniu tez tey Włocznie potym z Pałacu Papieskiego Innocentiusa osmeego do Kościoła S. Piotra to piše. Die Lunæ 16. Mensis Iulii. Sanctissimum ferrum quo fuit Dñus Noster Iesu Christus perfoſſus, Cardinales & Collegium de Camera dicti Pontificis in Ecclesiam S. Petri Portauerunt, & loco vbi incluſum fuit Sudarium, vna cum dicto Sudario collocauerunt, & factum fuit Inuentarium bonorum Ecclesie. in Diariis antiquis ut supra. O tey włocznia ktora byla zastawiona w Wenetow od Baldwinus Cesárza Konstantynopolſkiego poſpolu z Gebto / (ktore Chrystus Pán byl na Krzyżu napawany) czasu potreby pieniedzy przeciwko nieprzyjacielowi / tako po tym one Ludwik S. Krol Francuzi wykuſil / piše Jacobus Bergonen. in supplemento Chronicorum Lib. 13. sub Anno 1240.

Jako sie tez ta włocznia byla dostala przedtem do Rudolphus Rokožecia Burgundyi a od niego do Źenryka Cesárza Roku 926. Etos ty ia złotem y srebrem oplacił / y cześć mu Róiestwa Swietego przysdal / pewna to iest Historia. A potym od niego zas dostala sie do Ottona Wielkiego / od tego do Krola Angielstkiego / od niego do Anſtiochey / od Rokožat zas ktory Antiochia y Ziemia Swiatej Wojszali za powodem Godesfreda Bullionisa do Baldwinus Cesárza / od tego do Wenetow / cd tych na koniec do S. Ludwika. Gretſ. Lib. 1. Cap. 96. tym porządkiem taka waryacjana świecicieſtrony tego bydł wspomina.

Jednak z trony tey włocznie ktora sie dostala od Rudolphus Rokožecia Burgundyi / do Źenryka Krola: Sigebertus to trzyma / je sie to nie ma rozumieć / o włocni / ktora Boł Chrystusa Pana byl przebita / ale o włocni Konstantyna Cesárza / przy ktorey byl gwozdź Páński / ktorey Włocznie zaiywał na Woynie przeciwko nieprzyjacielowi / o czym to piše. Lanceam inquit mirandi operis, & clavis Iesu Christi Crucifixi Sanctificatam quæ dicitur primi & magni Constantini Imperatoris, fuisse donatam Rudolpho Rei Burgundiorum & Italie à Samsonie Comite: quam Rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiam parte Provinciæ Suecorum, a Rudolpho Comite extorquet, & hanc ad insignetutamen Imperii; postea reliquit. In Chronic. sub Anno Dñi. 929. Roz-

ROZDZIAŁ XVIII.

Ieſliz Chrystus Pan wiſac na Krzyzu nago, miał iakie kolwick nakrycie na ciele swoim.

Letztow Rewelacych Erygitti Swietey/ Lib. 1. Cap. 10. & Lib. 4. Cap. 70. iako sie iuż o tym w Rozdziale 12. wspomniale / iż Chrystus Pan przyprawadzony bedac na miejſce to / kedy iuż byly instrumenta wſytkie śmiertci jego gotowe / zwłoki sie sam ze wſytkich ſac ſwoich / według roſtażania / y stanął tak nagi / tako nago wyſedł z żywota Matki swojej Przenaſwietsey / a potym ieden przyniosł mu ręcznik abo trochę plotna / ktore on wſiąmby z wielką radością otrymał onym wſydkliwe członki swoie. Lib. 1. Cap. 10. Reuelat. Jesliz tedy ta zafontka zostawała na ciele jego / kedy wſiadał na Krzyżu / nic o tym nie wspomina sie w tych Rewelacjach.

Wiele iest takich tey opiniej / iż Doktorowie ss. o nagości Chrystusa sa Panā na Krzyżu tak trzymają / iako Job Swiety osobie powiedział. Cap. 1. Nagi wyſedlem z żywota Matki mojej / y nagi wroce sie na oświatę: przywodze na potwierdzenie tego Athanazego swietego. Orat. de Passione & Cruce. Grzegorz Názian. de Christo Patiente Hieranonyma S. ad Eustochium Cap. 3. Swietego Augustyna / Lib. 16. de Ciuitate Dei. Cap. 2. & Lib 12. contra Faustum, S. Bernardo in Lib. Medit. Vitæ Christi. Swietego Bonawenture in Serm. de Pass. Dñi. Osobliwie Ambrożego swietego / ktory Lib. 10. in Lucam wrażając sobie nagość Pana naszego na Krzyżu. Drugim to do kontemplacjey podaie. Refert, inquit, considerare fratres qualis ascendat ad Crucem: nudum video, talis ascendit, quales nos Authore Deo natura formauit, talis in paradiſo homo primus habitauerat, talis ad paradiſum homo secundus intravit. Jednak niektorzy Sententia tych zacnych Doktorow Swietych tak explicitus iu / iż nie ma sie to onich rozumieć / aby oni to trzymali / iż Chrystus Pan byl tak obrazony na Krzyżu / znamnieſsey zafontki nie miał etos raby przynamiey otrywala nagość jego na miejſcu wſydkliwym: ale mowia

mowią o nagości jego takie / iako y mi pospolicie lubi w laści nagość
mi nażywamy / lubi by cokolwiek na ciele ich ostryga zostawiało : abo-
wiem to stało do nieakciej przystojności y nagości Chrystusa Pa-
na Stworzyciela Nieba y Ziemi / ktory według woli swojej swietej
takie obnażenie dierpiął / Anzelm swiety de Passione Domini. tego jest
rozumienia / y innych wiele / iako sie to może widzieć apud Ludolphum
de Vita Christi 2. Cap. 58. & 63. & Molanum de Imaginibus Lib.
4. Cap. 4. Ktorey Sententiey konformiuac sie Consaluu Duran-
thus in Reuelat S. Brigittæ ut supra, taki o tym mowią. Hoc spe-
ctare videtur ad decentiam quandam & honestatem : Christus
enim ea tantum modo passus est, quæ decreuit & voluit : Cum
ergo in huiusmodi nuditate indecentia quedam honestati repu-
gnans esse potuisse : probabilissimum est, illam scilicet nudita-
tem sic vitasse, eoque magis, quod natura hoc horreat facinus.
Tunc quod credendum maximè est, quod Christus coram castissi-
ma Matre, aliisq; mulieribus sanctitate conspicuis sic appa-
recere noluerit.

Wspomina iedne Historia Grzegorii Swiety Turonki Lib. 1.
de Gloria Mart. Cap. 23. Iako niektoremu Kaplanowinu imie Bas-
zilemu pokazal sie byl Krucifix we śnie / y roszczal mu aby podobny
obraz / w Miescie Narbonie / ktore jest we Francye / nago w bytce wyobra-
wiony / okryl tu rowalnia nagość iego : iako y teraz jest zwyczaj malować
takie obrazy Chrystusa Pana Ukrzyżowanego / z żaszonka niciaka na
miejscu wstydlivym. Ale kiedy go przywiezanego do stupi ybicowane:
mato sie wszyscy zgadzalo / iako to pokazuje Franciscus Zuarez in
Coment. 3. p. D. Th. Tom. 2. 9. 46. disp. 39. sect. 4. iż żadnego
nie ma na ciele swoim nakrycia / y to sie potwierdza z onych now Re-
uel. S. Brigittæ Lib. 1. Cap. 1. Alligatus autem nihil omnino
operimenti habebat, sed sicut natus est, stabat & pati-
ebatur erubescientiam nuditatis suę, y tu sie skutecznie
pismo swiete pełni / strony nagość iego
Ciala Swietyego.

R O Z D Z I A L XIX.

O Tytule ktory był Chrystusowi Panu na Krzyżu jego
od Pilata położony.

NIEZWISZE nad złoczyńcami których na Krzyżu wiezano Tytuły
występówich nad nimi pisano / ale czasem przez Woyciego one
obwolywano / aby Kożdy wiedział / kto y co / nataka śmierć jest potes-
piony. Abo też przed nim niesiono tabliczki aż na plac z napisem oco
y na taka śmierć jest skazany. Alexander Imperator miał ten zwyczaj /
iż wolać kazal przy złoczyńcach gdy ich prowadzono na śmierć. Quod
tibi non vis, alteri ne feceris ; czego sobie nie życzył / tego drugiemu
nie czyn.

O Pilacie nie rozumiem aby kazal obwolywać przycyne / dla cze-
go Jezusa Łazarzaniego kazal na śmierć Krzyżowa : ale tym sie kon-
tentowało / iż mu dał ten Tytuł na Krzyżu / ktory wyrządził jego Oyczynę
y przycyne takie śmierci / Krolem go nazwaliac Żydowskim ; lubo to
per ironią. Ten Tytuł był napisany po łacińie / po Grecku / y po Že-
braysku abo po Žydowsku / aby Kożdy przez te powiechnie iesezyki oco jest
Ukrzyżowany zrozumiał. Na wierzęchu był Hebrayski / pod nim Grec-
ski / a na trzecim wierzęu Łaciński / nablizzej głowy Chrystusa Pana ;
w bytce te na iednej tablicy napisane byly / iedne rzeczy rożnemi iesezykami
wyrażając. Uże Tytuł łacińskim iesezykiem napisany był nablizzej głowy
Chrystusa Pana ; dlatego pokazute sie bydż nazaczniejszy ; a Hebrays-
ki napoślednijeszy / zaczym też iesezyk Grecki po Łacińskim / jest pr.
dnieszych nad Hebrayskim. Rzymianie oproc tego / nabyardzicy sie brzy-
dili iesezykiem Hebrayskim / iako y Syriiskim / ktorego Žydzi zazywali
bedac te od siebie mało co rożne. iako o tym Chrystosem swiety pos-
wiada Homil. 4. in Epist. 2. ad Thimoth. Hebrae lingua Roma-
nis maximè despetui erat. Neq; enim aut Barbarum, aut Grę-
cam , aut aliam quam libet , ita vt Syram oderant linguam : est
autem huic illa finitima.

Mieli też te w obserwanciach / że y w Greciach / kiedy nauki wesse
S3 latice

Iakie Ewangelie / y Oratorami swemi wielce słynela / a przede nie dospuścieli audientley odprawowac po Grecu/ ale po łaciicie : iako o tym świadezy Valerius Maximus Lib. 2. Cap. 2. Magistratus, inquit, prisci, tantoperè suam populiq; Romani Maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cætera obtinenda grauitatis indicia, illud quoq; magna cum perseverantia custodiebant, ne Græcis vñquam, nisi latine responsa darent. Quin etiam ipsa linguae volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per Interpretem loqui cogebant, non tantum in vrbe nostra, sed etiam in Græcia & Asia, quo scilicet latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subiici debere arbitrabatur, indignum esse existimantes, illecebris & suauitate litterarum, Imperii pondus, & Authoritatem domari. Valesius qui supra.

Był też y ten zwyczaj w Rzymian / iż na Theatralib / na nawyższych miejscach / ludzie napodleyś śiadali / a nanizby Senatorowie miejsc swoje mieli/ Czeszowie także / y na Tryumphach. Slabiesią dach Rycerowie. Tenże porządek Pilat zachował w pisaniu Tytulu Chrystusowi Panu / iż Lacińsciem iezyciem ktory v nich byl naprawiony / ten tytuł nadole kazał onemu napisać. Baron. Anno Christi 34. Dla czegoboy Pilat kazał taki Tytuł napisać Chrystusowi Panu. Chrysostom Święty powiada / że to Pilat uczynił na Konfuzja źydom/ktorych nie rad widział aby sie rostydzili za Króla swego Ukrzyżowanego. Ut Iudeos, inquit, vlcisceretur, erat enim propter ipsorum pertinaciam eis offensus, propterea ignominia hac eos afficere voluit qui suum Regem Crucifixerunt, ignominia enim populi est, turpis & ignominiosa mors Regis. Homil. 34 in Ioan.

Ale podobno rączej iako brudzy mowią/ uczynił to Pilat/ aby poszczął pilność swoje/ iż on niedopuszciał tumultów y żadnej sedicye w Państwie od Cesarza Rzymskiego sobie poleconym : na oswiadczenie tedy tego/ ze Jezusa Nazareńskiego nie oco innego kazał zanieść na Krzyżu ; tylko e to/ iż sie zwał Królem Žydowskiem/ co było z pisania g potwarty Žydowskicy.

X Tieby

X Tieby go prosili oto aby mu takiego Tytulu nie dawał/ pos wiadomie iż go oni nie miały za Króla / ale się on sam zwal Krolem ; a Pilat im odpowiedział/ quod scripsi, scripsi, com napisal tom napisal/ y tego nie odmientam. Abo wedlug drugich rozumieniia/ iako by chcial rzec/ com iuż w pisal w Rzeczyach moich sadowych Rzymianalnych/ tego glozowac nie moge/ abowiem iako mowi Paulus Iurcoff. de amplianda vel minuenda pena damnatorum post sententiam dictam sine principali authoritate nihil est statuendum. Et Vlpianus L. Acta L. Iudex ff. de re iudicata. Hoc iure utimur, vt Iudex qui semel vel pluris vel minoris condemnauit, amplius corrigere sententiam suam non possit, semel enim male vel bene officio functus est.

Ale to wßytko z wolej sie Bożej dostało/ kubo o tym Pilat niewidzial/ co madrze Prudentius w tych wierszach swoich wyrząsil.

Pilatus iubet ignorans , tu scriba triplex
Digere versiculis, quæ sit suffixa potestas,
Fronte Crucis titulus sit triplex triplice lingua.
Agnoscat Iudea legens , & Græcia norit,
Et venerata Deum percenseat aurea Roma ;
Co tez y Sedulius o tym napisal Lib. 4. in opere Paschali, te kilka iego wiersow tu przy tym przywodze.

Scribitur & titulus : Hic Rex est Iudeorum.
Quod nihil à Deitate vacet, nam cælitus actum;
Hoc Hæbreæ refert, hoc Græca latinaq; lingua,
Hoc docet vna fides , vnum ter dicere Regem.

Tailemnica to tedy byla/ ze taki Tytuł Pilat napisal Chrystusowi Panu na Krzyżu. Iako też y Rayphas Prorokował/ iż potrzeba bylo/ aby Chrystus Pan byl Ukrzyżowany / aby wßytek Narod nie zginal/ nie rozumiejąc sam Rayphas tego co Duchem Proroctkiem wymowil. Ioan. II.

Nad Lotrami lesli tez Pilat polożyl im iście Tytuly/ o tym nic nie znayduje sie w Ewangelie świętej. Jednak niektóry Doktorzy wie święci trzywaja/ iż nie dal żadnego nad nimi Tytulu / a to iako mowi Theophilactus / iż to bylo sporządzenis Hostiego / aby potym laty piek

Latwicie mogli się rozumieć Krzyż Pana. Diuina, inquit, prouidencia factum, ut sola Crux Domini titulum haberet, quo deinceps eius agnoscendæ suppeteret fidelibus certum argumentum: in Ioan. Mogliby ab opiu potym żydzi te Tytuły pomieszać/ przypas wiwsię którego lotrattyul do Krzyża Panskiego/ a zas Tytuł Chrystus sapa Pan/ do Krzyża którego z Lotrów/ y tak confusa uczynić/ y nie przyjacielom Chrystusowym podać okazy do lada iakie moro/ o Krzyżu Chrystusowym. Tę jest opinie y Euthimius/ super Mattheum Cap. 27.

Chryzostom Święty tegoż jest rozumienia y tego dowodzi z his Histori o Talešieniu Krzyża Chrystusa Pana/ powiadając iż Latronum Cruces, titulum non habebant. Hom. 84. in Ioan. Nlubo po tym Tytule S. Helena mogła poznac Krzyż Pana/ iednak przagnela żeby to Bog y Cudem potwierdził.

R O Z D Z I A L X X .

O Przedziwnym Zaćmieniu Słońca, gdy Chrystus Pan wisiał na Krzyżu.

Bądac Chrystus Pan na Krzyżu zawieszony Dniu 25. Márca wes Boliug opiniey Augustyna świętego y innych Feria 6. Parasc. o godzinie trzeciej/ iako Márk Święty w Ewangelię swoię wspominając o wedlug Jana świętego/ o godzinie siedmiu/ (ktore godziny iako się maja rozumieć/ niżez sie powie.) na ten czas stały się wielkie y nigdy nie słuchane ciemności po wszystkim świecie: a tak wielkie ze dnia obrociły się w noc/ y gwałtody było widać w południe/ zaczym tak rzemischniczy roboty swę/ iako y kupy kapiectwa swego zaniechac musieli/ y iako głupi takiem przypadkiem będąc zturbowani nad spodziewaniem/ blaknąć się chodzili. oczym Eusebius pisze y przyniemi strony tego Phlegon z Hist. wielkiego na świadectwo/ który żył za czasu Adryana Cesarza/ o którym to pisze/ scripsit super his & Phlegon, qui Olympiadum egregius suppator est, Lib. 14. ita dicens: Quarto autem Anno ducentesima secundæ Olympiadis Magna & excel-

Iens inter-

O Skarbie nigdy nie przebranym.

49

Iens inter omnes quæ ante eam acciderunt, defectio solis facta est: dies hora sexta, ita intenebrosam noctem versus, vt stellæ cæli visæ sint, terræq; motus in Bithinia Nicænæ Vrbis multas ædes subuertit, in Chronico Anno Christi 33. Toż y Oxygenes Lib. 2. contra Celsum. Dla wielkiego podziwienia Koźdema o tym oznajmuie.

Ale nadewszystkich S. Dionisius Areopagita, wielki Astrolog naylepiej Koźdego o tym mogę informować/ ten bedac iescze na ten czas w bledach Paganisli/ a studia swoje traktując w Egypcie/ gdy obaczył nad spodziewanie takie dzixone Zaćmienie Słońca/ y przypatruiac się onemu z Apolliphanem w tychże naukach dobrze biegłym/ dyskutowali sobie z kiedyby sie stało nad spodziewanie wszelkie takie Zaćmienie przeciw przyrodzeniu y Regułom Mathematicum/ a przyciągny tego nieznajdując/ zrewola Dyonisius iako jest traditio. Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissoluitur: abo Bog Swoi rzenia cierpi/ abo Nłachyna tego świata sie rozwala: na notowas wsy tedy abo napisanobysy sobie dżeli y godzine takiego zaćmienia/ skutko w iego oczekiwali.

Gdy tedy Paweł święty potym opowiadał Ewangella swięta/ w Athenach Act. 7. a Razania lego słuchał Dyonisius z wielu innych/ y stycząc to od niego iako Syn Boży clericus dla zbawienia narodu ludziego/ y śmierć na Krzyżu podział/ y iakie się cuda działy na świecie czasu śmierci jego/ y to na ten czas zaćmienie po wszystkim świecie/ na ktore pospolu z Apolliphanem patrzał: wspomniał tedy sobie że to tak było/ y przyczynę zrozumiałobys od niego tak wielkiego zaćmienia, wrzeszcząc w Chrystusa Pana iż on był prawdziwie Synem Bożym. Potym wszystkim zaraz dalej znac Apolliphanowi/ życząc aby y on także porzucił swiobysy blad swój Paganisli/ nawrócił się do wiary świętej/ do którego taki list strony tego pisał. Helioli tu quidem ferè mihi coœuus, & ego viginti quinq; annorum tempus propemodum exoluens, vna morantes constiteramus; cum feria quadam sexta, & hora etiam fermè sexta, sol horribilibus subito est obsitus tenebris, Luna ipsum intercurrente; quianon Deus, sed creatura Dei in ipsius veræ lucis occubitu, lucere non potuit. Quarebam enim

G

tunc

38

Pierwszy Księgi, Pierwsza Część

30 tunc apud te, qui mihi sane Sapientissimus videbaris, quid ipse
indē sentires. Tu verò mirabilis prudentia subintulisti, quod vsq;
adeò penetralibus mentis meæ altè inhæsit, vt nulla obliuione
deleri, nulla ynquam valeat mortis imagine deteri: offusi enim
tenebris ipsi eramus, orbem solis vndequaq; & ex æquo occu-
pante caligine: Et postquam repurgatio & restitutio facta est,
Luna ad Solis diameterm conuersa aufugit. Et tunc quoq; Re-
gulam Philippi Aridae assumptissimus: cumq; reperissemus quod
& erat notissimum, eo tempore solem Eclipsis molestias labo-
resq; minimè perpeti debuisse, ac nihilominus lunam ab oriente
solarem splendorem pullis nigrantibusq; velis obduxisse, cum
soleat ex occidua parte solem ingredi; tunc autem Opifices lu-
cis thesauros calliginibus, quas ipsa generat, ad occiduos vsq;
solis fines peruagata, vt ipsi putauimus, occultauit; cùm tamen
& lunæ id tempus decesset, nec congressus vicinum tempus esse
cognosceretur: Aio ad te (neq; enim adhuc mysterii tantæ rei
conscius eram) o ingentis prudentiae promptuarium; quid in-
quam o doctrinæ speculum Apollophanes his secretis adscri-
bis? Adhæc, nescio quo pacto, diuino quodam afflatu, & non
humani sensus sermonem subintulisti; Hæ o bone Dionisi di-
uinorum vicissitudines suntrerum. Deniq; annotatum diligen-
ter Feriæ diem, & Annum, annunciatione quam facer Paulus
nostris attentis auribus infudit, consentientibus signis conspi-
rare, & concordare expertus, manus veritati submisi, & ex fal-
situdinis nexibus sum absolūtus; quam quidem veritatem mirifice
effero, quam & tibi communico. Hæc Dionisius. Ex Meta-
phraste & vetustis tum Græcis tum Latinis monumentis, ab Hil-
duino Abbatе, & Hinomaro Episcopo Rhemensi collectis. Ex-
stat etiam hæc Epistola in editione Ambrosii Camaldul.

A je to Záćmienie było Eudorone nad przyrodzynie biegoro Sło-
ńca/ po kątach Augustyn święty/ Epist. go. ad Hesychium z tych
dwuch przyczyn; naprzod iż w ten czas była Wielka noc Jydowska/
ktorgoni zawsze pod pełnia odprawiona. Druga iż według Astrolo-
gów nauki/ Záćmienie Słońca nie może bydzieć kiedy Słońce jest w Pe-
ni ale

O Skarbie nigdy nie przebranym.

51

titale nadzoncu Miesiąca. Non erat, inquit, talis ille solis defectus
quando Christus Crucifixus est, videlicet secundum cursum
naturæ, & ideo verè mirabilis erat & prodigiosus, Pascha enim
fuerat Iudeorum, quod non nisi in plenitudine lunæ celebratur.
Secundum autem Astrologorum numeros, certum est solem
quando luna plena est, non posse deficere, sed quando finis est lu-
næ, non quidem semper, sed aliter nunquam, cum secundum
illos numeros deficit. A iż naminilem z Ewangelistow świętych
Ptorey godziny Chrystus Pan był Ukrzyżowany/ pod ktorą też czas pos-
zely sie te čiernosći/ tedy aby kto nie rozumiał / iż Ewangelistowie
strony tego nie; gadzącą sie/ gdyż Jan święty mówi o godzinie hostey /
a Maret święty/ o godzinie trzeciej/ tedy to ma sie tač rozumieć / iż
Jan święty mówi o godzinie zegarowej/ a Maret święty mówi de ho-
ra Diuini Officii, o godzinie nabożeństwa Kościelnego. iż to sie te
ma rozumieć/ pleśnie to deklaruie. Toletus in Cap. 19. Ioan. Kto
raiego Deklaracia tača iest Annot. 8.

Distinguendum est, inquit, inter horas diei, & horas orati-
onis, & Exercitii Sacrorum in Templo. Nam inuenimus ali-
quando dici horam Orationis, aliquando horam diei. Act. 2.
Cum sit hora diei tertia. & Act. 10. Vedit quasi hora diei nona
Angelum. Act. 3. Ascenderunt in Templum ad horam orationis
nonam. Act. 10. Ascendit Petrus, vt oraret circa horam sextam:
Horas diei existimo in duodecim partes esse diuisas, singulæq;
nomen à numero accipiunt; At horæ orationis quatuor erant,
Prima, Tertia, Sexta, Nona, singulæq;, tres diei horas contine-
bant, durabantq; singulæ, usque ad principium sequentis, Pri-
ma usque ad Tertiam diei, tertia usque ad Sextam, sexta usque ad
nonam, Nona usque ad occasum, & finem diei. quam consue-
tudinem Ecclesia nostra retinuit. Marcus ergo horam tertiam,
dixit iuxta Templi & Orationis computationem, quæ usque ad
sextam diei durabat: Ioannes item horam sextam orationis
expressit: finis enim tertiae, erat principium sextæ; qui Euange-
listæ mortem Domini describentes, tanquam Sacram rem, & My-
sterium Diuinum, horis Templo deputatis descriperunt: quæ
etiam

etiam illo tempore erant receptae apud Christianos. Horis autem Iudeorum, nempe, quibus dies in duodecim partes, & in totidem nox diuidebatur, non omnes vtebantur: Euangelistæ ergo quod erat communius secuti sunt, hæc ille. **O** godzinach zegarowych/ powiedzialeo sie wiecey/ wyżej w Rozdziale 13.

R O Z D Z I A Ł XXI.

Co by zataiemnicę chciął Chrystus Pan pokazać przez to zacmienie Cudowne pod czas śmierci swojej.

Orcowie Świeci uważając sobie takie dziwne ciemności które się weszły pod ten czas kiedy Chrystus Pan wisiał na Krzyżu/ rożne rożne dawali przyczyny takiego zacmienia. Hieronim święty tey iest opinie in Matth. 27, aby na nagosc Chrystusa Pana na Krzyżu wiacego żaden patrząc nie mógł/ y żeby takim światłosē niebieską nie świeciła/ iako mowią Hieronim święty in Mátth. 27, Videtur mihi inquit clarissimum lumen mundi, hoc est, luminare maius rex traxisse radios suos, ne aut pendentem viderent Dominum, aut ampij blasphemantes, sua luce fruerentur.

Augustyn Święty powiada iż to Bog uczynił na pokazanie y oświadczenie wielkiej ślepoty Żydówstkiej/ ze słońca sprawiedliwości Chrystusa Pana Synem Bożym go bydzie niepoznali, przeciwko ktorym/ y innym bliźniakom/ to iest/ Paganom/ Aryanom/ taka inwiesietywczyni. Quæ cæcitas inquit infusa eit in cordibus vestris, vt nec illa vostanta terroreret medio die solis obscuritas, & inter eius radios claros amputata lux, nox recondita in diem, imo nox usurpauit diem, nec cursum ordinis seruauit: & obtenebratur Cælum, luget terra, vellum templi consciditur, petræ sinduntur, inferna referantur, omnis pænè creatura expauescit, mortem Christi. Nec tamen in his tantis aperti sunt oculi vestri.

Inisi zas do tego przydają/ iż Bog przez to zacmienie słońca/ chciał oświadczenie wielki gniew swyj przeciwo Starodowi Żydowskiemu/ y innym ktorzy byli przyczyną śmierci jego.

Drudzy

Drudzy zas dalo te przyczyny/ iż gdy Chrystus Pan wisiał na Krzyżu/ yzniego sie Żydzi uragali nasmiewałac/ y wołaliac na niego/ lesliż iest Synem Bożym z tap z Przyją a vivierżemy tobie/ y na ten czas zacmieno sie słońce/ ziemia sie trzęsła; y inhe potym Cudá sie działy/ aby go z tych przynamnicy Cudow poznali/ iż on iest prawdziwy Synem Bożym.

Cypryan święty Lib. 32. Test. 23. przywodząc ono lasne Proroctwo Hieronima Proroka Cap. 15. Defecit anima eius, occidit ei sol, cum adhuc esset dies, confusa est, & erubuit. Mowią Bog często proč na okazanie gniewu swego przeciwko złym/ niedopuszczal aby słońce onym świeciło/ iako Pharaonowi w Egiptie/ y kiedy miał zatopić świat/ y innych czasów; iako to y sami czasem tego doznawamy/ kiedy Pan Bog niedaie nam pogody dla grzechów naszych/ y ztad poznawamy gniew iego.

Przywodzi sie jeszcze Proroctwo tego zacmienia. Amos 8. Ktoś te ten Prorok opowiedział. iż słońce zapasć abo odysć miało w samo południe. Occidet sol in Meridie, iako by chciał rzecz iż taki beda ciemności w południe/ iakoby na ten czas iż słońca niebylo/ in hoc nostro Hemisphærio ale do podziemnych krain zapałdo/ Ktoś re Proroctwo spełniło sie pod czas Metki Chrystusa Pana na Krzyżu wißaczym. Otych ciemnościach trzyma Origenes Tract. 25. in Matth. iż tylko w Sydostwie panowały: ale dosyć wyraźnie o tym mowią Lucas święty iż powstajtim świecie byly te ciemności. Tenebrae factæ sunt in vniuersam terram: Lucas 23. lubo iako wiele o tym erzymaj/ iż Panna Przenajświętsza/ Jan święty/ Maryja Magdalena/ y in si/ Chrystusa Pana milicacy/ tych ciemności nie cierpieli. Jako y w Egiptie gdy Pan Bog Pharaon y wyległo królestwo tego miedzy innemi plagami/ ciemnościami wielkimi karal/ Sydy takich ciemności nic niecierpieli/ ale im światłość niebieska świeciła/ ktorą ciemność taka byla wielka miedzy Egipcy/ że człowiek człowiek niewidział; ani sie żaden rusk z miejscą swego: Synom zas Izraelim/ kiedy sie kowice znaydowali/ wiedzie im światłość niebieska świeciła. Factæ sunt tenebrae horribiles in vniuersa terra Egypci, tribus diebus nemo vidit fratrem suum, nec mouit se de loco